Ann. VIII. Romae, Kal. Maiis MDCCCCV. Num. V.

VOX URBIS

DE LITTERIS ET BONIS ARTIBUS COMMENTARIUS

SEMEL IN MENSE PRODIT

Pretium annuae subnotationis, *ante solvendum*, est: in Italia Libellarum 4,80; ubique extra Italiam Lib. 6,25; Doll. 1,25; Sch. 5; M. 5; Rubl. 3; Coron. 6,25.

Inscriptiones et omne genus indicationes pretio aequissimo referuntur, quod est in commentarii operculo Lib. 0.10 pro *unoquoque centimetro quadrato.*

Cuncta mittantur ad Aristidem Leonori *equitem, commentarii VOX URBIS possessorem et administratorem*

ROMA — Via Alessandrina, 87 — ROMA

Subnotatio fieri potest:

IN RUSSIA

Apud Gebethner et Wolf — VARSAVIAE POLONORUM, Rakcwskie Przedmiescie, 15.

Apud "Kronika Rodzinna" — VARSAVIAE POLONORUM, Krakowskie Przedmiescie, 6.

IN ANGLIA

Apud Burns and Oates — LONDON W., 28, Orchard Street.

IN GERMANIA

Apud Fridericum Pustet, S. Sed. Ap. et S. Rit. Congr. Typ. — RATISBONAE in BAVARIA.

IN CANADA

Apud Librairie Granger Frères — MONTREAL, 1699, Rue Notre-Dame.

RERUM INDEX

ROMAE

EX OFFICINA *PACIS*, PH. CUGGIANI

35, Via della Pace

MDCCCCV

SUPELLEX AD RES DIVINAS.

Commentarii VOX URBIS administratio recto tramite suppeditat supellectilem omnem, qua tum in templis, tum in oratoriis ad res divinas uti solemus.

Mandata ad VOCIS URBIS administratorem (Romam, ***via Alessandrina, 87***) mittantur, res praecise indicando quae quisque sibi cupit. Gratuito sumptuum aestimatio fiet.

SOCIIS MONITUM.

Sociis pluribus morem gerentes Idib. Novembr. an. MDCCCCII apud Commentarii *Vox Urbis* administratorem officium instituimus quod de negotiis Ecclesiasticis esset; de expediendis scilicet rationibus omnibus, quae apud Romanae Ecclesiae « Congregationes » aguntur.

Itaque si quis procuratione nostra uti velit, profecto temperantiam in pretio, studium atque alacritatem in opere inveniet.

SATURIO, Comoedia latinis versibus conscripta a clarissimo viro Ioanne Baptista Francesia et per Commentarii VOX URBIS paginas vulgata, in volumen redacta est, quod apud Commentarii eiusdem administratorem venale prostat lib. 1.

☛ **IN LUDIS LITTERARUM OPTIMA TIRONIBUS SCENICE AGENDI EXERCITATIO.** ☚

Ann. VIII. ROMAE. Kal. Maiis MDCCCCV. Num. V.

VOX URBIS

DE LITTERIS ET BONIS ARTIBUS COMMENTARIUS

PRETIUM SUBNOTATIONIS:
In Italia: Lib. 4,80 — Ubique extra Italiam:
Lib. 6,25, Doll. 1,25, Sch. 5, M. 5, Rubl. 3, Coron. 6,25

SEMEL IN MENSE PRODIT

POSSESSOR ET ADMINISTRATOR:
ARISTIDES LEONORI, eques.
ROMAE - Via Alessandrina, 87.

DE OCEANI PACIFICI FUTURA POSSESSIONE.

PACIFICUM Oceanum, maximum quidem et paucis vix interruptum insulis, qui perpetuae quieti sacer videbatur, variasque dissitasque gentes dividere ac separare, iuniores populi, negotiosi et alacres, multisque armis instructi etiam etiamque hodie sibi vindicant, de eiusque dominio decertant. Ut maiores nostri de interno mari potiundo cogitabant, ita nepotes de maximo Oceano consilia agitant, unde fiet ut paucos forte intra annos, ingentibus classibus atque exercitibus, late ex adverso pugnabitur. Qui enim humanitatis umbilicus olim in Europa putabatur consistere, is paullatim Pacificum versus mare praepulsus apparet. Nostra igitur fata nostraque utilitas novas eius terras iam spectant, quae futuras divitias continent, et intactas adhuc integrasque vires, vimque generandi inexhaustam custodiunt.

⁂

At ea circa litora antiquiores Europae gentes, quae sua ibi tropaea constituerunt, novum hodie populum contra se elatum iam adspiciunt, qui Iaponiam incolit.

Quae quidem quum, labente XIX saeculo, bellum contra Sinenses suscepisset, brevi et clara victoria suum inter maximas nationes locum adepta est. Nonne eventus, qui per extremam illam Orientis regionem his diebus maturant, geniti profecto a prima illa victoria facile noscuntur? Tritum est enim Iaponiorum arma ipso in triumpho fuisse Russorum intercessione suspensa, Gallisque atque Germanis una cohibentibus, a Mandchouria provincia recessisse, ut pax componeretur. Quod tamen foedus quum victoriae pretium paene omnino victoribus diripuisset, unum in consilium Iaponios impulit, ut eam classem exercitumque sibi pararent Russos superare potentes et Orientis totius mare dominari.

Quam itaque pecunia ad sarciendas belli iniurias Sinenses Iaponiis solverunt, eam omnem ad suas augendas vires illi erogarunt, ita plane ut nisi seditio illa Sinensium pessima deferbuisset a Pugilibus nuncupata, quod bellum hodie lugemus duobus ante annis iam initum fuisset.

⁂

Quamquam non tam odio in aemulos suos ad bellum compulsi Iaponii sunt, et ad Asiae litus late pervadendum, quam etiam commerciorum necessitate. Gens enim Iaponia in ingentem semper numerum ita multiplicatur, ut multis coloniis egeat, quae superfluam prolem patria migrantem excipiant. Quum autem hisce subsidiis Formosa insula non sit satis, quam a Sinensibus Iaponii acceperunt, quumque plurimas terras, quas sibi Iaponii quaesiverant nostrae gentes occupavissent, Coream versus peninsulam ipsis contendere omni ope oportebat, quippe quae et fertilis, et tutis portubus, et opportuno loco sita videretur.

Tunc vero sibi Russorum praesertim adversari perspexerunt populum et gente et regionibus et armis ingentem, qui Pacificum sibi invicem Oceanum addicere iam moliebatur, ad portum tendens glacie saltem solutum, quum contra Vladivostockiensis quem habebat nive plerumque et hieme occuparetur. Quare, dum Sinenses ad invicem et Iaponii decertant, Arthurum sinum Russi occupant, quem versus ferreum illud iter Transiberianum ut discurreret curarunt. Attamen quum novas prope gentes et nova ad maria appropinquassent, oportuit Russos sua ibi oppida magis magisque munire, ut quas terras in Oceani litore occupaverant, eas ab omni incursione tutas facerent, ut sua ibi commercia in futurum augerent et tuerentur, ut ferreum iter suum ex integro facerent, ut incolas paullatim Russicis moribus erudirent, ut denique Mandchouriam terram Russicam in provinciam erigerent. Paucis ut rem expediam, extrema ad Orientis litora nova Russica regio coaluit et crevit, quae neque Caesarea lege caruit, quum anno MCMIII Idibus Augustis Alexeiewius classiarcha Amuri fluminis provinciis veluti alter a rege ut praeesset est edictus.

At brevi, medio in itinere, Corea peninsula Russis obfuit, quae Russorum arma in duas partes divisit hinc ut Pe-ci-li ad sinum, inde ut circa Vladivostokium tenderent. Coreanum itaque regnum, utraque ex parte Russis adstantibus, eorum facile in ditionem venisset, nisi Iaponii quoque eius dominium optassent. Quapropter effectum est ut Russi atque Iaponii tandem de Corea potiunda decertarent.

⁂

Sed iam antea, tertio loco, Americani cives in Oriente apparuerant, quum Dewey navalis praetor Manilensem portum, pulsis Iberis, tenuit. Prius enim quamvis Americani cives non pauci in illis regionibus sedem constituissent, de civili tamen ratione nunquam est agitatum; quin etiam anno ipso MDCCCXCVII Shermanius, Americanorum praefectus, Gallorum cuidam legato fatebatur nulla sibi cum Sinensibus negotia esse, ac proinde ne unum quidem militem illuc esse mittendum.

At haec subito immutata sunt ex eo tempore, quo industres Americanorum naves, tutis de commerciis defensa legibus, suas afferre merces in Sinenses quoque apparuerunt, et Anglorum Germanorumque negotia aemulari. Itaque hinc ex Americanis oris hinc ex Mandchouria praesertim provincia navium itinera multiplicari coepta. At simul Americani milites commerciis suis novas vias aperiebant; qua enim pugna Ibericam classem disiecerunt, medio ipso in Pacifico Oceano Americani consederunt.

⁂

Neque id est mirandum si ad ea animus convertatur, quae postremis hisce annis Americanorum vires occidentem versus sibi ita procurarunt, ut gens illa tenax atque dives non iniuria suum ibi locum, neque ultimum quidem, vindicarit. Itaque superiore anno California in provincia, Rooseveltius praeses praenunciare poterat Americanarum gentium potestati maximi oceani aquas esse reservatas, pauloque post, Sancti Francisci in urbe sermonem habens, quum de adepto Philippinarum imperio diceret hisce concludere, se optimum pacis servandae modum censere ut pararetur bellum, classisque praevalida instrueretur.

Sed Pacifico in mari praeter Philippinas insulas, ubi Manilenis sinus tutissimum nautis praebet asylum, Hawaianas, Samoa, Mariannas insulas Americani habent. In Asia autem, atque praesertim in Sinis, recens eorum commercia amplissime aucta sunt, atque praesertim in ferreis itineribus sternendis in excolendisque fodinis, quibus in negotiis aemulari maxime nostros Americani noscuntur. Hisce modis Americana potentia per Pacificum oceanum ad flavas usque gentes attingit, atque iis in terris, ubi novem ante annis nullae Americanorum res erant, foederatae eorum civitates latas regiones possident, commercia exercent maxima, et publicas res sedulo advigilant.

Quam tamen potentiam Panamensis freti via, quum patuerit, longe confirmabit; quae quasi ostium maximi oceani iam apparet eorum manibus traditum, ut apud nostros Aegyptiorum fretum est, per quod viam deduci oportebit quum orbem terrarum quis dimetiri voluerit.

Hoc modo ultimo in Oriente Slavorum gentes et Anglosaxonum adversa fonte progrediuntur; quos inter medius Iaponius populus vivit, quem nemo dicet utrum huic vel alteri sit adfuturus, utrum potentiae suae vim in perpetuum tueatur, eoque magis quod aliorum quoque gentium negotia iisdem in locis agitentur, prouti alias demonstrabimus.

Z.

Sociis et lectoribus

Commentarii nostri humanissimis.

Novo superveniente anno, quem VIII *Vox Urbis* inscribere gloriatur, non quidem, uti plerumque assolet, nova et magnifica promittemus; non enim sociis et lectoribus, qui constanter in itinere, neque eodem brevi atque expedito, nos comitati sunt, magniloquis verbis temerariisque promissionibus illudere opus est nobis, sed tantum ea adnotare quae in eorum veram utilitatem adducere constituimus.

Vox Urbis itaque in annum MDCCCCV ea erit, quam socii voluerunt: commentarium menstruum, qui non unum Urbis augustae matris sermonem, sed omnem cultum et humanitatem referat, eaque omnia quae inde, veluti ex radiationis centro, animos usque a longissimis orbis partibus amice cum genitricis animo coniungere valeant. Disputationes igitur, quae plerosque populos aliquo modo attingant, a publica re ad bonas artes, a litteris ad historias, a philosophicis ad sociales quaestiones suum locum apud nos hoc etiam anno invenient, atque simul nuncii, significationes, et documenta, quae tum circa catholicam rem, quam tueri gloriamur, tum circa eventus peculiari nota dignos, in varietate quamquam, *simplex dumtaxat et unum* opus reddant nostrum.

Sed aliud quoque expediemus, quod non paucorum sociorum desiderium explebit; articulos scilicet in quibus, quasi in parva tabula, simplici eoque facili stylo, descriptionibus, narratiunculis, dialogis, argumenta vitae maxime communia tractentur, unde liceat colloquia latine inire atque alere. Ita finem illum supremum, ut latinus sermo universalis, prouti dicunt, reducatur, non modo obliviscemur, imo etiam propius prospiciemus.

* * *

Maiora vero comparavit administrator; qui non modo immutatum reliquit pretium subnotationis, quod est in Italia lib. 4, 80; ubique extra Italiam lib. 6, 25 (doll. 1, 25; sch. 5; march. 5; rubl. 3; cor. 6, 25); sed ad magis magisque commentarium vulgandum curis creditum suis rationes vere favorabiles cavit, quae sequuntur:

Si quis socios novos duos comparaverit, pretiumque eorum subnotationis miserit, subnotationem gratis omnino sibi habebit; eoque bono gauderi poterit ipse subnotator novus, qui, sua vice, eadem gesserit. Quum iste scilicet socios alios duos nobis acquisiverit, facultas ei erit non duorum pretium, sed unius tantum mittendi, atque alterum faciendi suum, ut pretio pro subnotatione iam ante misso sese resarciat. Neque eum pudor teneat novos subnotatores de favore ipsi concesso aliquo modo certiores futuros: hi enim receptionis schedulam, veluti si pecuniam directe per se miserint, regulariter accipient. Haec una conditio, ut novi hi subnotatores intra menses duos, a propria cuiusque subnotatione decurrentes, requirantur, utque omnia ad Aristidem Leonori equitem (Romam in Italia, *via Alessandrina, 87*) recto tramite mittantur.

* * *

Quid plura?... Plura tamen administrator concedere sociis voluit, eaque paene incredibilia; id enim effecit, ut *VOX URBIS* **socii e loco domicilii sui in Urbem, atque inde in domicilium suum reverti gratuito possent.** Id iis paratum est — bibliopolis, uti patet, exceptis — qui ante Iulium mensem an. MDCCCCV sexaginta novas subnotationes collegerint earumque pretium integrum ad administrationem miserint. Societati itinerum notissimae Cook et Son munus commissum; ea, ubi primum a nobis certior facta erit, epistolarum commercium cum socio inibit, omniaque disponet ut is nullo impendio ab *Europae* loco ubi vivit Romam usque, atque Roma in domum suam, secunda, prouti vocant, ferriveharum classi usus, iter aggrediatur. Estne difficile nimis sexaginta socios novos comparari? En rursus benigne succurrit administrator: qui triginta tantum collegerit, dimidiatum pretium itineris habebit.

* * *

Sunt tamen qui eiusmodi curas negligent: num his praemium nullum erit? Atqui erit sociis omnibus, qui ante expletum Februarium mensem an. MDCCCCV debitum solverint suum; idque, more nostro, pulcherrimum: **imago** *heliotypice* expressa metr. 0,32 × 0,45 **Pium X Pontificem referens sacris ad solemnia indumentis ornatum atque benedicentem.** — Quod si denique socius tabulam illam maluerit metr. 0,22 × 0,45 iam in nostrum commodum unice superiore anno desumptam, ac Pontificiam dominationis auspicationem referentem a Pio PP. IX an. MDCCCXLVI peractam, quum exemplaria nonnulla apud nos sint adhuc, eam requirat, nosque, donec possibile erit, ei morem geremus.

* * *

Restat nunc ut sollicitudini nostrae sociorum favor in dies crescens respondeat.

Vox Urbis.

Praemia sociis mittentur post Februarium mensem.

se ad aegrotantium regulam curari, volebat mori sine ulla mutatione pristinae eius vivendi rationis. Alexander reluctabatur; sed quum eum a proposito removere non posset, rogum quem Calanus petierat parari iussit. Hoc magna pompa erecto, Calanus, veste regia gemmis ornata indutus, comitantibus multis, quorum alii stragula pretiosissima, alii pocula aurea et argentea, alii odoramenta omnis generis ferebant, processit. Sed quum prae morbo incedere non posset, equus ei fuit adductus; et quum nec equum ascendere posset, lectica vectus est. Interea non cessabat hymnos in Deorum laudem patria lingua canere. Ubi ad rogum ventum est, stragula, pocula, odoramenta quae Alexander in rogum coniici iusserat, Calanus aliis atque aliis eorum qui aderant distribuit. Deinde magno decore conscenso rogo, se reclinavit in conspectu totius exercitus, servavitque corpus immobile. Omnes admirabantur spectaculum, praeter Alexandrum, qui amici funeri interesse noluit. Simul ac rogo admotus fuit ignis, omnes tubae clangorem ediderunt, universus exercitus paeana conclamavit, et elephantes bellicum fremitum emiserunt in honorem Calani; qui hoc extremum vale ab Alexandro impetraverat.

Hactenus Arrianus de Indis gymnosophistis. Eos autem comparari non posse cum prophetis antiqui foederis et cum monachis et anachoretis christianis evincit nomen ipsum quod habent. Sophistae a Graecis dicuntur viri qui ope dialecticae astruunt quamlibet sententiam, etiam falsam; et Indorum religio (cuius nomine et auctoritate nonnulli eorum sophistae a Graecis dicti sunt) aperte erat falsa. Haec enim nulli revelationi divinae, sed humanis commentis solum innixa erat. Hac duce et magistra, homines singillatim aut turmatim domo exibant, per agros et per silvas vagabantur cogitabundi et naturam contemplantes, sed nunquam ad naturae Auctorem, cuius in eis nulla clara notio inerat, assurgentes. Corporis cupiditates omnis generis compescebant; « sed hoc non est bonum (inquit S. Augustinus *de civitate Dei*, lib. XV, cap. 20) nisi quum fit secundum fidem summi boni, qui est Deus. Indorum gymnosophistae, (addit S. Doctor) qui nudi perhibentur philosophari in solitudinibus, secundum hominem vivunt, non secundum Deum ». Praeterea vita quam gymnosophistae agebant erat errabunda, -et quidem solum ad tempus et nocte plerumque domum redibant, - non vero anachoretica, qualem duxerunt Paulus, Antonius, Pacomius, Ilarion, Benedictus aliique innumeri christiani, familia et patria extorres usque ad mortem. Nec virtutes in gymnosophistis ullae erant. Superbia duce, unusquisque sibimetipsi tantum vivebat, nec amicitia nec caritate cum ceteris coniunctus. Contentionibus et factionibus civilibus omnes favebant, et interdum etiam eas dirigebant.

Narrat revera Arrianus, (Op. cit., lib. VI, cap. 16) Alexandrum capitis damnasse omnes gymnosophistas commorantes in locis finitimis urbi Sindinamae, utpote auctores rebellionis civitatis conterminae.

Utrum vero sophistae de quibus agimus essent omnino γυμνοί, idest nudi, an semi nudi aperte non constat. Hodie gymnosophistae appellantur lingua indica *digambaras*, lingua persica *dervisci*, lingua arabica *fachiri*. I. C.

AMATOR NATURAE (1)

Non ego surripiam, procerum delapsus in hortos,
Flores, quos hominum sevit alitque manus.
Non aerumnosas te cogam, Flora, per horas
Eniti subolem, prodigiale genus.
Me iuvat umbrosis in silvis roscida serta
Nectere, nativum quae tenuere decus.
Me iuvat et varium mirari veris honorem,
Qui mihi fit virides obvius inter agros.
Inter agros mea stant subrustica tecta, rosetis
Circumsepta, quibus fragrat amoena domus.
Lilia nec desunt, quae crescere Conditor ipse
Iussit, gratuito docta nitere mihi.
Rus vidit Croesus, sprevitque; sed ipse rosetis
Decerpsi florem, flosque vocabat acu.

FRANC. XAV. REUSS.

(1) *Latine conversum ex anglico poematio* (sonetto) *scripto a* G. I. ROMANES.

COLLOQUIA LATINA

Arma scholastica (1).

MICHAEL. — Scholam petentibus nobis in dies singulos ac poene incolentibus, quum instrumenta, ut aliis cuiusvis generis artificibus, sua necessaria sint, illorumque appellationes quaedam mihi exciderint, oro, quod sine molestia tua fiat, redige illas in memoriam meam et veluti sub unum adspectum subiice universa.

AMBROSIUS. — Non subibunt fortasse animo omnia, quamquam adeo multa non sunt. Verum si quid nesciero, ait Plautinus Pseudotyndarus, id nescium tradam tibi.

M. — Neque ego vertam vitio aut non recordari aut nescire te, quod ipsemet vel nesciam, vel non meminerim.

A. — Interroges licet, quo commodius accipias, quae cupis.

M. — Sic agam, et ad duo capita, quo distinctius res deducatur, argumentum tuum revocabo.

A. — Ad quae?

M. — Scholastici aut legunt aut scribunt; quocirca duorum generum instrumentis indigent, alteris quae ad lectionem ipsis inserviant, alteris quae ad scriptionem. Videorne opportune distribuisse?

A. — Et valde quidem.

M. — Enumera iam quae referuntur ad primum genus.

A. — *Liber, libellus* sive *enchiridion, codiculus*; quod si ea tibi solum legere occurrant quae breviter et negligenter sint adnotata, accuratius potius digerenda, prae manibus *adversaria* (*orum.* n. pl.) habes, ita, ut memini, dicta sive quod quum veteres ex altera tantum libri scriberent parte, in his etiam a tergo scriberent, unde et *opisthographa* graeca voce appellata quoque sunt, sive quia assidue scribentibus obversarentur, quia adversus posita (1). Ne tamen ea confundas cum *protocolo* seu *protocollo*, quae vox, a primo notariorum exemplari succinte notato deducta, ei volumini papyraceo vulgo tribuitur, in quo quidem brevis rerum scriptarum notitia colligitur. Spectant ad haec, cuiusvis sint generis, *pagina, pagella, margo*, seu ora libri, *involucrum* seu operculum, unde vestiuntur libri, ut ab iniuria vetustatis et pulverum conserventur; quod etiam *manuale* appellari potest, vaginae ligneae illius ad instar, in quam liber circumferendus includebatur, ne chartae attritu tererentur (2). Ad haec pariter *filum, acum, ceram* et gluten illud librarium, uno verbo *bibliocollam*, quorum non infrequens usus, referre potes. Eodem pertinet *pluteus*.

M. — Quid est pluteus?

A. — Pluteorum alius dicitur *armarium*, sive *repositorium librorum*, qui tamen etiam in *forulis* sive *loculis* reponuntur. Alius est tabula, seu *scrinium*, quod sibi scribentes subiiciunt; barbaris *pulpitum*.

M. — Habeo ista; procede ad cetera.

(Ad proximum numerum).

(1) Ex opere IACOBI PONTANI, cui titulus *Progymnasmatum latinitatis* (Monachii MDCX). — Passim retractavit I. F.

(1) Italice *giornale, libro di memorie, stracciafoglio.*
(2) Cfr. *Lemmata* apud *Martial.* 14, 84.

QUANTUM PRAESIDII A GRAECIS LITTERIS INGENIA MUTUENTUR (1).

III.

Ad ea amoeniora studia, quae profitemur, accedamus, quaeque arctiori vinculo, et quasi cognatione cum atticis disciplinis continentur. Contemnant quidem alii, laevoque lumine veterum labores intueantur, at omnem eloquentiae ac poeticae facultatis laudem a Graecis per quosdam veluti rivos ad nos dimanasse, omnes perpetuo sapientes existimarunt. Ut vero illuc, unde omnis litterarum ratio ducitur, referatur oratio, artis praecepta quin multum ad mentem perficiendam conferant, nemo est qui audeat in dubium revocare. Ingenii enim vires illis destitutae praesidiis, quae ars suppeditat, sese quidem exerent, et quaedam veluti scintillae e vestigio erumpent, at in ea vitia delabentur, quae arcebit solers industria. Utque equus si gradum conferre, si cursum certa lege inire, si cervice erecta et ad dignitatem composita incedere, si in orbem currere, si regredi, si ad equitis nutum mox laeva sese convertere diuturna exercitatione didicerit, intuentium oculos longe maiori voluptate percellit, quam rudis, et imperitus, ita arte ingenium instructum vividiori luce emicabit, quam culturae expers, et inscium. Quorsum haec de praeceptis? Ut planum sit quantum eloquentiae et poeticae facultatis leges Graecis debeant, qui primi illas tradiderunt. Nam quoad longissime potest mens mea veterum monumenta respicere, occurrit Empedocles, Corax, Tisias rhetores, et Gorgias Leontinus, e cuius palaestra in pulverem et solem prodiit Isocrates, cuius ex ore melle suavior effluxit oratio. Plura edidit Dionysius Halicarnasseus, plura Iulius Pollux in eo libro, quem ὀνομάστικον inscripsit. Quis vero ingrato queat silentio praeterire Longinum et Aristotelem, quorum uterque adeo sublimia, adeo apta praecepta protulit, ut quotquot postmodum sunt idem opus aggressi, licet aliquid immutarint, omnem tamen ab illis disserendi rationem expresserint? Uberrime, non diffiteor, de oratore, de perfecto genere dicendi, de inventione, de partitionibus oratoriis, de topicis disseruit Tullius, plurima in oratoriis institutionibus complexus est Quintilianus: at quae graeca eruditio in utroque, quot aristotelicae definitiones, quot voces, formaeque dicendi prorsus hellenicae conspiciantur, primo intuitu legenti innotescet.

Nec vero praeceptis modo, sed nominis fama atque exemplis ad has nobilissimas artes Graeci reliquos informarunt. At cuius nomen prius honoris causa referam? Haeret anceps animus, quum tot in dicendo principes, omnibusque ad eloquentiam naturae muneribus comparati occurrant, qui quum aurea eadem aetate florerent, ideo Decas Attica appellantur. Quis enim Demade fusior, quis Pericle vehementior, quis Phocione in diluendis criminibus acrior, quis Aeschine, Isaeo, Hyperide uberior, qui eloquio quidquid optarunt, sunt assecuti? Nos vero ad illud Athenarum decus et eloquentiae iubar, ad Demosthenem rapimur admiratione, cuius nomen, donec virtuti honor tribuetur, sublimiori laude succrescet, omniumque per ora, ut attici eloquii princeps et parens feretur. Me sane verba deficiant, si eximiam eius in dicendo dignitatem, in adversariis refellendis acumen, in re evincenda robur, in omni denique elocutione ubertatem, et copiam nitar praeconiis exornare. Quid si Philippus ille macedo, quem toties atheniensis orator verborum facibus iaculisque perculerat, divini vim eloquii suspiciens, Demosthenem cum Isocrate componens diiudicavit, pugiles Isocratem, praeliantes Demosthenem referre? Nec illum fefellit opinio; Isocrates enim, ut subinde animadvertit Quintilianus, palaestrae aptior, quam pugnae videbatur, utpote qui aures nitore ornatus, numerorum suavitate detineat, et in florentissima exornandi segete immoretur, Demosthenes vero in acie constitutus eminus arcu, cominus districto gladio decernit. Hanc enim virilis eloquentiae laudem Demostheni prae ceteris oratoribus omnes uno ore impertiuntur. Quum enim difficillimo tempore verba ad eos cives Atheniensis actor causarum haberet, qui ingenio vafro, animoque supra quam cuique credibile est, versipelli forent, qui desidia languentes, viribus fracti, opibusque ad bella administranda destituti omnem dimicandi tumultum refugerent, iacentes tamen erexit, ad arma capessenda excitavit, et bellico aestuantes furore in hostium turmas immisit.

Ecquis vero demirantis animi sensus queat cohibere, quum omne tullianae elocutionis decus demosthenico exemplo noverit comparatum? Nemo enim saepius graecas oratione elata voce efferre, nemo impensiori solertia easdem vertere consuevit, quam Tullius. Quaenam vero attici oratoris vividior imago nobis potest intuentibus obiici, quam Tullius, quem romanum Demosthenem iure censeres? Fortuna quoque, *ludum insolentem*, ut cecinit Venusinus, *ludere pertinax* pares et calamitatis, et gloriae in ipsis vices ostendit. Uterque enim novus, uterque humili loco natus, nulla commendatione maiorum ad amplissimos honorum gradus prima aetate est elatus. Senatus gravitatem, iudicum religionem, populi suffragia, quo voluit, uterque duxit, in capitis iudicium vocatos servavit, impiorum consilia detexit, vitam fortunasque civium a caede et direptione sospitavit. Uterque civium salutis custos, patriae libertatis adsertor et vindex, civium parens plaudente populo renuntiatur. Eadem vero, quae ambos ad fastigium dignitatis evexerat, eloquentia utrumque deturbavit. Tullius enim capite a M. Antonii satellitibus obtruncatus, Demosthenes, ne in manus hostiles veniret, veneno fatis occubuit: nec eorum funeri diu superstes atheniensis et romana respublica exstitere. Tullium itaque et eloquio, et vicibus fortunae, iure alterum Demosthenem appellares. Suus quoque est eloquentiae sacrae Demosthenes, suus est Isocrates, suus Aeschines. Iactat sane, suosque res christiana vindices et praecones commemorat Basilium, Gregorium Nazianzenum, illumque aureo dignum nomine Chrysostomum, qui Gainam Gothum ferrum flammamque minitantem fregit, qui Theodosium leniit, eumque, ne concitatae multitudinis cruore manus inquinaret, coercuit, cuius eloquii vis a circensibus ludis ad sacros conventus plebem traduxit, quo dicente toties in aede est in plausus consurrectum, quo demum duce Paulus Segneri institutus ad eam dicendi gloriam pervenit, quae itali Tullii nomen illi comparavit. Ergo apud Graecos natam, apud Graecos adultam, et Graecis in nos profetam eloquentiam iure affirmamus.

(Ad proximum numerum).

A. Angelini.

(1) Cf. num. sup.

DE GYMNOSOPHISTIS.

De gymnosophistis in Commentario nostro dictum est breviter in huius anni num. III (1); paulo ampliora addere non inutile, imo gratum lectoribus duximus.

Prima eorum mentio iniecta est in historia expeditionis Alexandri Magni, IV. a. C. n. saeculo. Eius scriptores referunt Alexandrum reperisse in India viros vagantes per agros et per silvas, quos hoc nomine donarunt. Audiatur Arrianus (2) prae ceteris fide dignus, laudans Indorum sophistas commentandi caussa sub dio ambulantes, qui, ad Alexandri eiusque exercitus conspectum, nihil aliud fecerunt quam terram pedibus pulsarunt, nulla voce emissa. Quum Alexander caussam huius facti per interpretes interrogasset, sic ei responsum fuit: O rex Alexander, unusquisque mortalium tantum terrae possidet, quantum hoc est quod calcamus. Tu, homo, ceteris similis es, praeter quam curiosus et iniquus procul a domo tua discedens, tibi et aliis negotium facessis. Sed, exiguo ab hinc tempore moriturus, non plus terrae possessurus eris, quam corpori tuo sepeliendo sufficiet.

Hanc sophistarum sententiam commendavit Alexander: non destitit tamen alia ei contraria persequi.

In expeditionis progressu cum Taxilam pervenisset, sophistas nudos conspicatus est; et incredibilem in iis laborum tolerantiam admiratus, aliquem eorum sibi adiungi optabat. At qui inter illos erat natu maximus et cui ceteri parebant, Dandames nomine, respondit neque se ad Alexandrum venturum, neque aliis ut irent permissurum: se Iovis filium esse, perinde ac Alexandrum; nec ulla re ab eo indigere, iis quae haberet contentum. Deinde addidit se videre iis qui cum Alexandro tantum terrarum marisque pervagarentur nihil boni propositum esse, neque ullum ipsorum erroribus finem statui. Nihil itaque se expetere eorum, quae Alexander largiri posset, nec quidquam timere eorum quæ Alexander eripere posset: quamdiu enim viveret, Indorum regionem tempestivos fructus statis anni partibus ferentem sibi sufficere; quum vero mori contingeret se a corpore, tamquam a socio non satis aequo, discessurum.

Quae quum audisset Alexander noluit Dandamem invitum cogere, quod liberum hominem esse intelligeret; potuit tamen id persuadere Calano uni ex sophistis, quem ceteri incontinentem praedicabant, acriterque obiurgabant quod, relicta felicitate qua cum ipsis frueretur, alium dominum quam Deum colere susciperet.

Eventus confirmavit praedictionem. Calanus enim in Persidem ductus quum aegrotasset (quod nunquam antea ei acciderat) non patiebatur

(1) Cfr. scr. *De Indorum veterum ascoetis*.
(2) *Anabasis*, lib. VII, cap. 1.º, 2.º et 3.º.

Iulius adeo plenam meritus est laudem illam Horatianam, quam Venusinus tribuit vati, qui utile dulci miscuisset.

Neque id tantum; nam eius heroes et personae quae per narrationes eius moventur, nulla molli cupiditate, nulla imbecillitate afficiuntur; sed strenui semper exstant et fortes, contra omnes res adversas firmi, et iustitiae fideles et vindices culparum; itaque animos percellunt ut quondam profecto in veterum tragoediis et historiis heroes vel duces magnanimi, quorum ad exempla iuventus passim pertrahebatur.

Quamquam satis distincti et seiuncti tum ab Homericis et Virgilianis ducibus, tum a crucesignatorum imperatoribus, vel aberrantibus medii aevi equitibus Iulii heroes apparent, et qui nostrae aetati et ingenio adamussim conveniant. Ut enim illi inter clades hostium vel inter Turcarum fugas, singularibus proeliis suam gloriam comparabant, ita isti per inventa audacissima, per ingeniosissima studia disciplinarum, per impervia itinera, contra fortunam et naturam decertantes, maximae atque imperiturae gloria fastigia arripiebant.

Quibus novae humanitatis aptissimis stimulis legentium ita animos Iulius fovit, aluit et docuit, ut non raro contigerit alacres iuvenes eius incitatos scriptis, perseveranti studio ea adamussim confecisse opera, quae Iulius ille veluti fabulosa effinxerat.

Hic igitur, dum tot scriptores malas parare illecebras tum versibus, tum soluta oratione nituntur, et artem suam lucri causa prostituere videntur, in optimam iuvenum eruditionem suo ingenio et poetica vi usus est, iureque laudem est meritus, quam Gauthierius ei tribuit: «Iulius hic inter nostros fere optimus est recensendus».

✻

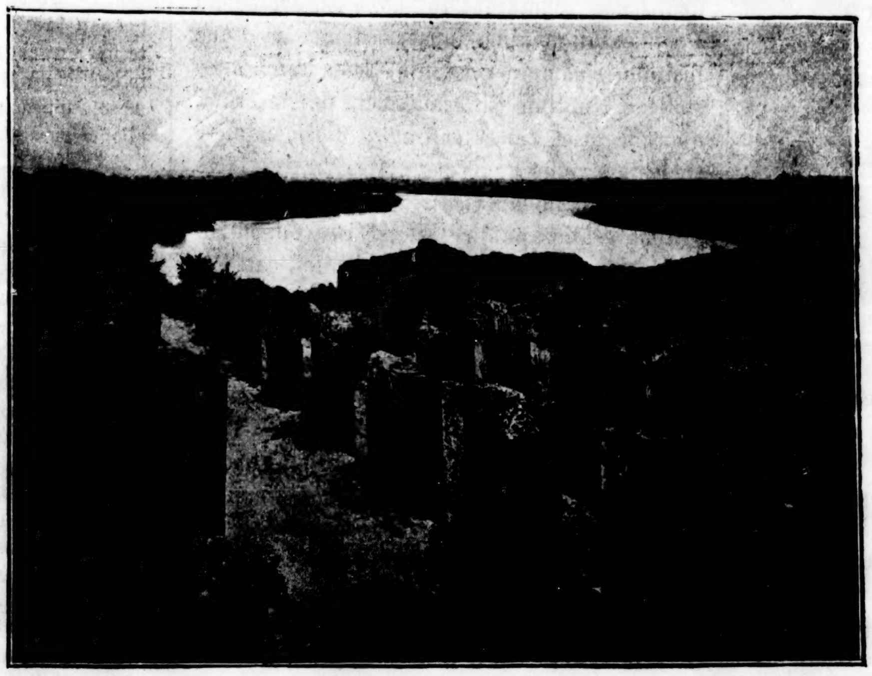
Vixit cultu simplici et modesto, nativa plerumque in urbe, quam tamen saepe relinquebat ut marina itinera, naviculam quamdam cum conscensus, expleret, Britanniae vel Angliae litora lustraret, et longas horas navi inclusus scribendo deduceret.

Annorum non brevem quidem cursum explevit omnium bonorum luctu, maxime vero illorum, quos tamdiu, veluti benevolus avus, mirabilibus historiis delectando docuerat.

IULII VERNE PROPHETIAE.

Vatis sacrum nomen non sine causa est antiquitus poetis tributum, quippe quibus praefervidis ingenii vi et aestu ea saepe contigit divinare et praenunciare, quae diuturnam saepe post aetatem fieri oportebat.

Quod plane mirum non est; nam ingenio praeclaro et perillustri humanae historiae cursus recolenti ac perpendenti eae facile notae in-

Ostiensis fori ruinae.

notescunt, unde, legibus eventuum humanorum aestimatis, futura prospicere non sine quadam certitudine liceat.

Haec plane Iulio Verne, mox vita functo, mirum in modum contigisse videmus, cuius efficta, fabularum ad instar, opera, itinera, audaces fortesque viri non semel nec bis, data occasione, revera in posterum compleruut.

Bene ominatus profecto scriptor erat, illa dum effingit, et divino forte flamine illustratus!

Aedificiorum Ostiensium reliquiae.

Qui enim praedixerat iter omne circa orbem octoginta dierum spatio fore ut expleretur, Lutetienses viatores duos vidit, qui illud vix duobus mensibus compleverunt. Profecto ipsius prophetae vaticinium victum re fuit et superatum!

Hatteras illum centurionem ab eius mente creatum centum et amplius aemuli nordicum versus polum sequuti sunt; imo *Belgica* navis ea ad unguem persulcasse itinera videtur, quae nautae illi in «glaciali sphinge» fabulosi fecerant.

Nonne in glaciei monte aquis compulso Nansenius, Danus audacissimus, ut heroes illi ex Regione Villorum (*Pays de Pellisses*), longam viam est dimetitus? Quae Nemo navarcha ferox et atrox, pertentavit navicula sua ferrea in mari demersa, ea Americanos, Anglos, Gallos, Italos doctos viros ita incitarunt, ut ubique rates exstructae sint, quae sub undis progrediantur.

Hodierna tormenta bellica maxima, quae ad viginti usque millia passuum missilia iactant, *Chalybicae Urbis* arma proprius aemulantur, atque tormentum illud incredibile quod suum missile ad lunam usque iactavit, imitantur. Haec vero dum Eduardus Weston talia iam missilia invenit, quae, pessimo aëre repleta, gentes aut suffocent aut somno obruant.

Aërei globi, quos Iulius manu hominum directos effinxit, Santos-Dumontii opera revera, ducis nutu, per aërem mota sunt; moxque Henricus de la Vaulx super internum mare aërea navi pertransire ausus est, dum centuriones Gallici tres omnem Africam hoc modo lustrare cogitant.

Quid plura? Nec Argentinus deest audacissimus Martinez doctor, qui terram omnem fovea perfodere a vertice ad verticem molitur, ut quae intus reponentur exploret.

Haec vero omnia nec poeta nec vati satis erant, qui stupefactis nepotibus nova semper eaque miranda late praenunciabat; et thelephonos et machinas illas quibus per domos absque scalis ascendimus, et ferrea itinera perplurima deducenda quaquaversus, ut per Siberiana deserta factum est. Iamque Alexandria cum Africae capite coniungetur, atque in latitudinem, quasi complexu ferreo, deducta via Ierusalem, Beiruth, Bysantium attinget.

Cuniculi sub mare effossi freti Gaditani oras coniungent, Angliamque Galliis desponsabunt, Belgicos Hybernis. Neque timuit huiusmodi maiora vates proferre, fore ut nempe audacissimi viri Europam et Americam per Atlanticum Oceanum coniungant; quod opus, ut nunc sunt machinae et opes, vix triginta annorum spatio perfici poterit.

Haec omnia et alia multa, quae praelo edere ille non dubitavit, si idem fatum revera obtineant, quod reliqua eius vaticinia, iure conquestum eum dicemus, qui, etsi ad multam senectutem pervenisset, lamentabatur tamen se perpaulum vixisse, cui tot ac tanta miracula perspicere non esset datum; non alias profecto quam antiquus ille Theophrastus, qui naturam materteram incusabat, quae corvis et cornicibus longiorem vitam quam hominibus concessisset.

Dum iuvat et vultu ridet fortuna sereno
Indelibatas cuncta sequuntur opes.
At simul intonuit, fugiunt, nec noscitur ulli
Agminibus comitum qui modo cinctus erat.

OVID.

Rebus in angustis facile est contemnere vitam;
Fortiter ille facit, qui miser esse potest.

MARTIAL.

OSTIENSES MEMORIAE.

Apud Ostiensem portum Augustinus doctor suum dolorem in fletum effudit, quem nulla deinceps oblivio delebit. Melius itaque quam Tusculanum rus vel Tiburtinum, aliaque omnia quae circum Urbs nostra immortalis habet, Tiberinum ostium petendum philosophis est, quibus meditari placeat Augustini scripta, ut ingens inde solatium sibi adipiscantur.

●

Roma proficiscens viator Caii Cesti pyramidem ipso in Ostiensis viae limine conspiciet. Ex porta Ostiensi vetus traditio docet Petrum et Paulum ad martyrium eductos. Iuxta sacellum ad viae laevam exstructum, Plautillae matronae nobilissimae Paulus occurrisse fertur, eiusque ex manibus vittam accepisse qua sub gladio constitutus oculos sibi cooperiret.

Aliud deinde sacellum est huiusmodi memoriis dicatum, ubi Petrus Paulum salutavit antequam ille in Ianiculum montem, hic ad Aquas Salvias pergeret viam.

Post mille passus ab Ostiensi basilica dividitur quidem via: Laurentina ad Aquas Salvias ducit, dextera vero per desertum romanum agrum Ostiam versus progreditur; exinde per aequam semper planitiem ad mare pergit. Ostiam novam quum transgressus fuerit viator, ad veteris oppidi rudera veniet. Reliquias ibi diligenti lustratione perscrutabitur, et civile forum, templum Vulcano et multiplici numini sacrum, apud Lucii Apuleii Marcelli mitriacum specum, musivo opere ornatum, et solis et lunae imaginibus, thermas, theatrum, vigilum stationem, Cereris forum, horrea, ollas, domus privatorum, Caesarum monumenta.

Abest hodie mare, eiusque undae, Virgilio canente, pulsabant olim domus, quum naves Aegyptiae triticum et merces Romam adveherent.

●

Ancus Marcius rex posuit portum urbis ditissimum, classis Romanae stationem, alterutrius quaestoris Italici sedem, quae crevit semper et aucta est quoadusque nimia Tiberis alluvione praepediente carinas, paullo longius Claudius imperator ostiensem novum exstruxit navibus refugium.

De christiana fide ibi primum nuntiata deficiunt notitiae; sed Petrus per eam transiisse antequam Romam veniret traditur. Ad Ostiam autem Claudio imperante, SS. Cyriacus episcopus, Maximus sacerdos, Archelaus diaconus, Aurea virgo, loci patrona, martyrio donati sunt.

Saeculis III et IV maximo splendore Ostiensis urbs enituit. SS. Apostolis et Precursori templum Constantinus consecravit. At brevi recessit fortuna, quum Gothi praesertim, Vitige duce, eam occupassent. Gregorius IV, in ruderibus veteris oppidi nova moenia constituit, quae tamen brevi Turcarum incursus diripuerunt, vastarunt.

Castrum Roverianum Ostiense.

Quare Richardus, Anglorum rex, cui « a leonino corde » fuit cognomen, quum Ostiam appulisset derelictam omnino urbem invenit.

Novum vero oppidum Eugenii IV pont. fugam commemorat, quum a seditiosis civibus aufugit, atque Iulii II virtutem recolit.

Quies deinde per loca illa facta est usquedum, XVIII labente saeculo, effossiones initae sunt, deductaque inde signa, marmora, templa, quae veteris urbis opulentiam satis ostendunt. Sed thesauri plerique ad Vaticanum vel Lateranense museum delati.

Modo igitur nil fere nisi rudera ubique, ar-

Agrippae theatri Ostienses ruinae.

boribus et herbis passim obruta apparent, Tiberisque aquae limosae et densae, quae veteres memorias saepe saepius cooperiunt. Bovacciana turris emergit, quasi ea ex qua Phari noctibus ad regendos navium cursus ignes emicabant, sed ipsa quoque tristis et moesta. Gravius quidem aedificium Ostiae novae instat, cuius in aulis musei ad instar, quae meliora contigit ex effossionibus modo reperire, disposita sunt. Castrum gentis Roverianae ubique praesefert insignia, ex eoque inde tholum Sancti Petri, hinc maris latitudinem oculi spectant. Hinc Iulius II Pontifex navem praetoriam conscendit, ut cum Romana classi contra Gallos Iannam proficisceretur.

Novi insuper Ostiensis oppidi parvum templum conditum illic dicitur, ubi domus Sanctae Monicae fuit, atque eius corpus tot per saecula quievit, donec Eugenius IV Papa Romam transtulit. Desunt profecto certa loci documenta; vivit tamen matris dulcissimae recordatio, eiusque filii, qui in Africam quum redire constituisset ut Deo reliquam vitam consecraret, hac in terra cum ea suprema habuit colloquia, unde animum magis excitavit ad aeternam sapientiam cognoscendam; heic ab illa discessit, quae procul ab urbanis rumoribus in pace Christi mortem exspectavit, unde corpus dissolveretur animusque ad caelum evolaret.

IULIUS VERNE.

Ambiani, Gallica in urbe, anno MDCCCXXVIII Iulius Verne, scriptor ille notissimus, ortum duxit, ubi hodie vitam finivit. Mirabile dictu! Vir, qui tot ac tanta omnium audacissimorum heroum itinera terra marique caeloque finxit et descripsit, natalem urbem perraro reliquit!

Vis mentis praefervida ei omnium divitiarum loco fuit. At paullatim divitias quoque ipsas comparavit; nullius enim inter nostrae aetatis scriptores tam late atque multipliciter editi sunt libri et diffusi ubique ut Iulii huius. Opera enim eius plus quam triginta, in omnes omnium gentium sermones conversa, apud omnes gentes nota et perlecta sunt.

Sed plerique lectores, quamquam non omnes, iuvenes fuerunt et adolescentuli, quos maxime decet tantum poetam vita functum deflere. Non enim Graecorum animos *rapsodum* cantus Troiani belli Homerica carmina recinentes ita delectabant, ut pueros nostros et adolescentes Iulii fabulae mirificae, aptae profecto annis suis, quae tamen novo argumento iterum comprobant quanta quavis aetate sit poesis vis, tum delectandi tum effingendi potens res novas, tum curas animosque relaxandi.

Quot pueri et adolescentuli Iulii huius causa scholastica pensa neglexerunt, atque a disserente magistro averterunt aures, ut auctoris sui librum clam parentibus, clam ipso magistro prosequerentur! Quot acceptae poenae et castigationes Iulii suasionibus tribuendae! At simul quanta laetitia animis comparata, quanta iucunditas tenellis donata mentibus, quanta praestita documenta, audaciae, patientiae, virtutis, sapientiae, prudentiae omnisque fortitudinis!

Iulii Verne enim in libris, etsi fabulosa multa, multa simul sapientissima sunt tradita. Quinimo iuvenum mentibus demandata iis est veluti summa totius doctrinae, quam hodierna humanitas est assequuta, sive in matheseos sive in physicis disciplinis, sive in ipsa rerum naturae investigatione. Ita plane nullus unquam scriptor ut

38. - Ne autem Protonotariorum numerus plus aequo augeatur, prohibemus, ne in posterum in ecclesiis, de quibus supra, Canonici Honorarii, sive infra, sive extra Dioecesim degant, binas partes excedant eorum, qui Capitulum iure constituunt.

39. - Qui secus facere, aliisve, praeter memorata, privilegiis et iuribus uti praesumpserint, si ab Ordinario semel et bis admoniti non paruerint, eo ipso Protonotariatus titulo, honore, iuribus et privilegiis, tamquam singuli, privatos se noverint.

40. - Sciant praeterea, se, licet forte plures una simul, non tamquam unius ecclesiae Canonici, sed tamquam Protonotarii conveniant, non idcirco Collegium praelatitium constituere; verum quando una cum Protonotariis de numero Participantium concurrunt, v. gr. in Pontificia Cappella, tunc quasi unum corpus cum ipsis effecti censentur, sine ullo tamen amplissimi Collegii praeiudicio, ac servatis eiusdem Cappellae et Familiae Pontificiae consuetudinibus.

41. - Si quis (exceptis Canonicis trium Patriarchalium Urbis) quavis ex causa Dignitatem aut Canonicatum dimittat, cui titulus, honor et praerogativae Protonotarii Apostolici Supranumerarii adnexa sint, ab eiusmodi titulo, honore et praerogativis statim decidet. Qui vero Pontificium Breve inter Praelatos aggregationis obtinuerit, horum tantum privilegiis deinceps perfruetur.

III. — *Protonotarii Apostolici ad instar.*

42. - Inter Protonotarios Apostolicos *ad instar* Participantium illi viri ecclesiastici adnumerantur, quibus Apostolica Sedes hunc honorem conferre voluerit, ac praeterea Dignitates et Canonici alicuius Capituli praestantioris, quibus collegialiter titulus et privilegia Protonotariorum, cum addito *ab instar*, ubique utenda, fuerint ab eadem Apostolica Sede collata. Canonici enim, qui aut in propria tantum ecclesia vel dioecesi titulo Protonotarii aucti sunt, aut nonnullis tantum Protonotariorum privilegiis fuerunt honestati, neque Protonotariis aliisve Praelatis Urbanis accensebuntur, neque secus habebuntur ac illi de quibus hoc in Nostro documento nn. 80 et 81 erit sermo.

43. - Qui Protonotarii Apostolici *ad instar* tamquam singuli iuribus honorantur, eo ipso sunt Praelati Domus Pontificiae; qui vero ideo sunt Protonotarii quia alicuius ecclesiae Canonici, Praelatis Domesticis non adnumerantur, nisi per Breve Pontificium, ut num. 14 dictum est. Omnes Protonotarii *ad instar* subiecti remanent, ad iuris tramitem, Ordinario loci.

44. - Beneficia illorum, qui Protonotarii *ad instar* titulo et honore gaudent tamquam Canonici alicuius Capituli, si vacent extra Romanam Curiam, Apostolicae Sedi minime reservantur. Beneficia vero eorum, qui tali titulo et honore fruuntur, tamquam privata persona, non poterunt nisi ab Apostolica Sede conferri.

45. - Quod pertinet ad habitum praelatitium, *pianum* et communem, stemmata et choralia insignia, habitum et locum in Pontificia Cappella, omnia observabunt, uti supra dictum est de Protonotariis Supranumerariis, nn. 16, 17, 18, 19, 20.

46. - Iisdem iuribus gaudebunt, praecedentiae, privati oratorii, conficiendi acta Beatificationis et Canonizationis, passivae electionis in Conservatores, ceterisque; item recipiendae Fidei professionis, reverentiae ad Crucem, thurificationis, quibus omnibus fruuntur Protonotarii Supranumerarii, ut supra nn. 21, 22, 23, 24, ac iisdem sub conditionibus.

47. - De venia Ordinarii et Praesulis consensu ecclesiae exemptae, extra Urbem, Missas, non tamen de requie, pontificali ritu et ornatu celebrare poterunt, prout supra notatur, ubi de Protonotariis Supranumerariis, num. 25, 26, 27, 28, 29; verum his legibus: Nec Faldistorio nec Gremiali unquam utantur, sed una cum Ministris in scamno, cooperto panno coloris diei, sedeant; caligis et sandalis utantur sericis tantum, cum orae textu item serico flavi coloris ornato, et similiter sericis chirothecis sine alio ornamento; Mitra simplici ex serico damasceno, nullo ornamento, ne in oris quidem distincta, cum rubris laciniis ad vittas. Extra Cathedrales Ecclesias tantum, assistentem Presbyterum habere poterunt pluviali indutum, dummodo non assistat Episcopus Ordinarius aut alius Praesule ipso Episcopo maior. Crucem pectoralem auream sine gemmis gerent, appensam funiculo serico violacei ex integro coloris, auro non intertexto. Omnia, quae in Missa cantanda vel legenda sunt, nunquam ad scamnum, sed ad altare cantabunt et legent. Manus infra Missam lavent tantum ad Ps. *Lavabo.*

48. - Poterunt insuper, pariter extra Urbem, de venia Ordinarii et cum Praesulis ecclesiae exemptae consensu, Mitra, Cruce pectorali et Annulo ornati, ad scamnum, more Presbyterorum, celebrare Vesperas illius festi, cuius Missam ipsi pontificaliter acturi sint, vel peregerint (absque benedictione in fine). Iisdem ornamentis eodemque ritu uti licebit, de speciali tamen commissione Ordinarii, in Vesperis festi, cuius Missa in pontificalibus ab alio quolibet Praelato celebretur, itemque in benedictione cum Sanctissimo Sacramento solemniter (non tamen trina) impertienda, in Processionibus, et in una ex quinque absolutionibus in solemnioribus exsequiis, de quibus in Pontificali Romano.

49. - Romae Missam lectam, aliqua cum solemnitate celebrantes, si praelatitio habitu sint induti, ea retineant, quae de Protonotariis Supranumerariis n. 31 constituta sunt; extra Urbem, de speciali tamen commissione Ordinarii, eodem modo se gerent; aliis in Missis et functionibus, tamquam Praelati Domestici, ut n. 78, Palmatoriam tantum, si velint, adhibeant.

50. - Canonicorum coetui adscriptus, cui hactenus recensita Protonotariorum *ad instar* privilegia concessa sint, tamquam privata persona iisdem uti velit, prius Breve Pontificium, ut dicitur nn. 14 et 43, de sua inter Praelatos Domesticos aggregatione, servatis servandis, obtineat, simulque suae ad Canonicatum vel Dignitatem promotionis, initaeque possessionis ac inter Praelatos aggregationis testimonium Collegio Protonotariorum Partecipantium exhibeat. Tum coram ipsius Collegii Decano, vel per se vel per legitimum procuratorem, Fidei professionem ac fidelitatis iusiurandum, de more, praestet; de his denique exhibito documento proprium Ordinarium certiorem faciat. Qui vero tamquam privata persona huiusmodi titulum rite fuerit consecutus, non ante privilegiis eidem titulo adnexis uti poterit, quam legitimum suae nominationis testimonium memorato Collegio exhibuerit, Fidei professionem et fidelitatis iusiurandum, uti supra, ediderit, de hisque omnibus authenticum documentum suo Ordinario attulerit. Haec ubi praestiterint, eorum nomen in sylloge Protonotariorum recensebitur.

51. - Qui ante has Litteras, Motu Proprio editas, iuribus gaudebant Protonotarii *ad instar*, tamquam alicuius ecclesiae Canonici, a postulatione Brevis, de quo in superiori numero, dispensantur, quemadmodum et a iureiurando, ut ibidem dicitur, praestando, quod tamen proprio Ordinario infra duos menses dabunt.

52. - Habitum et insignia in choro Dignitates et Canonici Protonotarii gerent, prout Capitulo ab Apostolica Sede concessa sunt; poterunt nihilominus veste tantum uti violacea praelatitia, cum zona sub choralibus insignibus, nisi tamen alia vestis, tamquam insigne chorale sit adhibenda. Pro usu Rocchetti o Mantelleti in choro attendatur, utrum haec sint speciali indulto permissa; alias enim Protonotarius, habitu Praelatitio assistens, neque locum inter Canonicos tenebit, neque distributiones acquiret, quae sodalibus accrescent.

53. - Collegialiter tamquam Canonici pontificalibus functionibus, iuxta Caeremoniale Episcoporum, sacris vestibus induti assistentes, non alia Mitra utentur quam simplici, nec unquam hoc aliisve supra memoratis insignibus et privilegiis extra propriam ecclesiam, nisi in concessionis diplomate aliter habeatur. Canonicus tamen, qui forte ad ordinem saltem Subdiaconatus non sit promotus, ne in choro quidem cum aliis Mitra unquam utatur. In functionibus autem praedictis inservientem de Mitra non habebunt, prout in Pontificalibus uni Celebranti competit. Qui in Missa solemni Diaconi, Subdiaconi aut Presbyteri assistentis munus agunt, dum Dignitas vel Canonicus, aut alter Privilegiarius pontificaliter celebrant, Mitra non utentur; quam tamen adhibere poterunt, Episcopo solemniter celebrante, ut dictum est de collegialiter adsistentibus, quo in casu, quum ministrant, aut cum Episcopo operantur, maneant detecto capite.

54. - Protonotarius *ad instar* defunctus efferri aut tumulari cum Mitra non poterit, nec eius feretro ipsa imponi.

55. - Ne autem Protonotariorum numerus plus aequo augeatur, prohibemus, ne in posterum in ecclesiis, de quibus supra, Canonici Honorarii, sive infra, sive extra Dioecesim degant, binas partes excedant eorum, qui Capitulum iure constituunt.

56. - Qui secus facere, aliisve, praeter memorata, privilegiis et iuribus uti praesumpserint, si ab Ordinario semel et bis admoniti non paruerint, eo ipso Protonotariatus titulo, honore, iuribus et privilegiis, tamquam singuli, privatos se noverint.

57. - Sciant praeterea, se, licet forte plures una simul, non tamquam unius ecclesiae Canonici, sed tamquam Protonotarii, conveniant, non idcirco Collegium Praelatitium constituere; verum, quando una cum Protonotariis de numero Partecipantium concurrunt, v. gr. in Pontificis Cappellis, tunc quasi unum corpus cum ipsis censentur, sine ullo tamen amplissimi Collegii praeiudicio, ac servatis eiusdem Cappellae et Familiae Pontificiae consuetudinibus.

58. - Si quis, quavis ex causa, Dignitatem aut Canonicatum dimittat, cui titulus, honor et praerogativae Protonotariorum *ad instar* adnexa sint, statim ab iisdem titulo, honore et praerogativis decidet. Qui vero Pontificium Breve inter Praelatos aggregationis obtinuerit, horum tantum privilegiis deinceps perfruetur.

IV. — *Protonotarii Apostolici Titulares seu Honorarii.*

59. - Quum Apostolica Sedes, non sibi uni ius reservaverit Protonotarios Titulares seu honorarios nominandi, sed Nuntiis Apostolicis, Collegio Protonotariorum Participantium et forte aliis iamdiu illud delegaverit, antequam de eorum privilegiis ac praerogativis aliquid decernamus, leges seu conditiones renovare placet, quibus rite honesteque ad eiusmodi dignitatem quisque Candidatus valeat evehi, iuxta Pii PP. VII Praedecessoris Nostri Constitutionem « *Cum innumeri* », Idibus decembr. MDCCCXVIII datam.

60. - Quoties igitur de honorario Protonotariatu assequendo postulatio praebeatur, proferantur, ab Ordinario recognita, testimonia, quibus constet indubie: 1.° de honesta familiae conditione; 2.° de aetate saltem annorum quinque et viginti; 3.° de statu clericali ac caelibi; 4.° de Laurea doctoris in utroque, aut canonico tantum iure, vel in S. Theologia, vel in Scriptura; 5.° de morum honestate et gravitate, ac de bona apud omnes aestimatione; 6.° de non communibus in Ecclesiae bonum provehendum laudibus comparatis; 7.° de idoneitate ad Protonotariatum cum decore sustinendum, habita etiam annui census ratione, iuxta regionis cuiusque aestimationem.

61. - Quod si huiusmodi Protonotariatus honor alicui Canonicorum coetui collective ad Apostolica Sede conferatur (quod ius, collective Protonotarios nominandi, nemini censeri posse delegatum declaramus), eo ipso, quo quis Dignitatem aut Canonicatum est legitime consequutus, Protonotarius nuncupabitur.

62. - Pariter, qui Vicarii Generalis aut etiam Capitularis munere fungitur, hoc munere dumtaxat perdurante, erit Protonotarius Titularis; hinc, si Dignitate aut Canonicatu in Cathedrali non gaudeat, quando choro interesse velit, habitu Protonotarii praelatitio, qui infra describitur, iure utetur.

63. - Protonotarii Apostolici Titulares sunt Praelati extra Urbem, qui tamen subiecti omnino manent locorum Ordinariis, Praelatorum Domus Pontificiae honoribus non gaudent, neque inter Summi Pontificis Familiares adnumerantur.

64. - Extra Urbem, dummodo Summus Pontifex eo loci non adsit, in sacris functionibus rite utuntur habitu praelatitio, nigri ex integro coloris, idest veste talari, etiam, si libeat, cum cauda (nunquam tamen explicanda), zona serica cum duobus flocculis a laeva pendentibus, Roccheto, Mantelleto et bireto, absque

ACTA PONTIFICIA

I.

SS. D. N. PII PP. X

ALLOCUTIO

habita in Consistorio d. XXVII mens. Martii an. MDCCCCV.

Venerabiles Fratres,

Amplissimum coetum vestrum, tertium, pro officii munere, allocuturos, piget Nos admodum ea iterum afferre argumenta, quae non laetitiam faciant, sed moerorem confirment. Sed nostis optime, hunc esse Dei, provide disponentis, nutum, ut tristibus Ecclesia ne careat unquam, ut nempe eo digna sit Sponso, qui, quo illam sibi exhiberet gloriosam, non habentem maculam, poni voluit in signum cui contradiceretur.

Querebamur ad vos, Venerabiles Fratres, consilia agitari apud Gallos, quae maxime religioni essent infesta: querebamur propositum non eam modo rescindendi pactionem, quam, superiore ineunte saeculo, ad commune religionis et civitatis bonum, Romanus Pontifex ac reipublicae Gallorum moderatores fecerant; sed, lege lata, civilis imperii ab Ecclesia discidium perpetuo sanciendi. Iamvero etsi Nos, omni studio omnique qua licebat ratione, etiam postremis hisce diebus, tantam cladem avertere conati sumus, quin et conari adhuc voluntas est, quum nihil a Nobis longius absit quam velle Nos a pactis conventis eximere; attamen eo res urgetur ardore, ut sit plane pertimescendum, ne brevi ad exitus adducatur. — Gallorum gentis, quam Nos ex animo adamamus, vicem dolemus graviter: quidquid enim damni ubivis obveniat Ecclesiae, id experiendo novimus rei quoque publicae detrimentum esse. Teneant hoc probe, non ii modo qui in Gallia catholicarum sunt partium, quibus Ecclesiae defensionem suscipere sanctum esse debet; verum etiam pacis publicaeque securitatis quotquot sunt amatores, ut communi demum studio tantam patriae perniciem prohibeant.

Haec inter, Venerabiles Fratres, contristat adhuc animum immanitas belli, quo extremae iamdiu Orientis orae caedibus, incendiis, sanguine funestantur. Quot ibi rerum lacrymae! — Vices Illius in hisce terris gerentes, qui auctor est et conciliator pacis, Deum, in spiritu humilitatis, enixe obsecramus ut principibus ac populis quae ad concordiam pertinet consilia benigne impertiat. Tot plane tantaque genus ubique hominum conficiunt mala, ut non sit opus armorum etiam strepitu perturbari et contentione bellorum!

Quantum pacis studio ex omni parte sit tribuendum sensere nuper feliciter qui Brasiliam, Peruviam, Boliviam supremo imperio moderantur. Exortis enim de praescribendis regendisque finibus controversiis inter foederatas Brasiliae civitates et utramque gentem, peruvianam videlicet ac boliviensem, periclitari vetus concordia videbatur. At vero, qui publicae rei regundae praesunt, sapienti equidem saluberrimoque consilio, contentionem alieno iudicio terminandam decreverunt. Qua in re quum prudentissime reputarent, tutandae pacis officium Pontificatui maximo innatum fere esse atque insitum; communi sententia, Sedis huius Apostolicae Nuntium virorum coetui praefecerunt, quorum esset causa suffragiis derimenda. — Quae dum vobiscum, Venerabiles Fratres, laeto animo communicamus, dictarum gentium Praesidibus gratias publice referre libet, quod honorem eiusmodi Nobis et Cathedrae Beati Petri habere voluerint.

Quam coniunctionem Nobiscum, quae maximarum utilitatum conciliatrix est, utinam pro merito aestimarent qui Aequatorianae Reipublicae regimine potiuntur. Scilicet Romani Pontifices decessores Nostri, atque in primis Pius IX sanctissimae recordationis, caritatem suam in aequatorianum populum multis magnisque argumentis demonstrarunt. Quid vero? Eas modo leges ibi latas novimus, quae ad catholicam Ecclesiam et antiquam patrum religionem non vexandam solum sed pene interimendam sancitas quis dixerit. — Nos, ne deesse muneri videamur, illatum religioni vulnus non dolemus modo, sed publice arguimus; sperantes fore ut consideratiora consilia ab iis, quorum interest utilitati suae gentis prospicere, capiantur. Episcopos interea et catholicos universos aequatorianae gentis non demittere animum iubemus, sed magno erectoque religionem tueri debitamque illi adserere libertatem, nulla tamen tentata via, quam ordo ac iustitia intercludat. Aderit conantibus Deus, qui mortificat et vivificat, deducit ad inferos et reducit.

Ceterum, Venerabiles Fratres, non sine praemio futuram confidimus, quam catholici universi testati sunt pietatem in augustam Dei Matrem, quum superiore decembri mense quinquagesimus annus impletus est a solemni promulgatione decreti, quo Eadem primaevâ labe immunis edicebatur. Virgo suavissima, quae Ecclesiam plane diligit quam acquisivit Christus sanguine suo, optatae pacis gaudia ne diu desideremus efficiet.

Et benedictio Dei Omnipotentis, etc.

II.

SS. D. N. PII PP. X

MOTU PROPRIO

De protonotariis apostolicis, praelatis urbanis, et aliis qui nonnullis privilegiis praelatorum propriis fruuntur (1).

29. - In pontificalibus functionibus eisdem semper interdicitur usus throni, pastoralis baculi et cappae; in Missis autem pontificalibus, septimo candelabro super altari non utentur, nec plurium Diaconorum assistentia; Presbyterum assistentem pluviali indutum habere poterunt, non tamen coram Episcopo Ordinario aut alio Praesule, qui ipso Episcopo sit maior; intra Missam manus lavabunt ad Ps. *Lavabo* tantum. Loco *Dominus vobiscum*, numquam dicent *Pax vobis*; trinam benedictionem impertientur nunquam, nec versus illi praemittent *Sit nomen Domini* et *Adiutorium*, sed in Missis tantum pontificalibus, Mitra cooperti, cantabunt formulam *Benedicat vos*, de more populo benedicentes: a qua benedictione abstinebunt assistente Episcopo loci Ordinario aut alio Praesule, qui ipso Episcopo sit maior, cuius erit eam impertiri. Coram iisdem, in pontificalibus celebrantes, Mitra simplici solummodo utantur, et dum illi sacra sumunt paramenta, aut solium petunt vel ab eo recedunt, stent sine Mitra.

(1) Cfr. num. sup.

30. - De speciali commissione Ordinarii, Missam quoque pro defunctis pontificali ritu celebrare poterunt Protonotarii Supranumerarii, cum Absolutione in fine, Mitra linea utentes; nunquam tamen eamdem Absolutionem impertiri illis fas erit post Missam ab alio celebratam; quod ius uni reservatur Episcopo loci Ordinario.

31. - Romae et extra, si ad Missam lectam cum aliqua solemnitate celebrandam accedant, habitu praelatitio induti, praeparationem et gratiarum actionem persolvere poterunt ante altare in genuflexorio pulvinaribus tantum instructo, vestes sacras ab altari assumere (non tamen Crucem pectoralem et Annulum) aliquem clericum *in Sacris* assistentem habere, ac duos inferiores ministros; Canonem et Palmatoriam, Urceum et Pelvim cum Manutergio in lance adhibere; sed ante ℣. *Communio* manus ne lavent. In aliis Missis lectis a simplici Sacerdote ne differant, nisi in usu Palmatoriae: in Missis autem cum cantu, sed non pontificalibus, uti poterunt etiam Canone, Urceo cum Pelvi, ac lance ad Manutergium, nisi ex statutis vel consuetudine in propria ecclesia haec prohibeantur.

32. - Canonico Protonotario Apostolico Supranumerario Pontificalia peragere cum ornamentis ac ritu superius enunciatis fas non erit, nisi infra terminos propriae dioecesis; extra autem, nonnisi ornatu et ritu, prout Protonotariis *ad instar*, ut infra dicetur, concessum est.

33. - Quum tamen Canonicos trium Patriarchalium Urbis, ob earumdem praestantiam, aequum sit excellere privilegiis, eo vel magis quod in Urbe, ob Summi Pontificis praesentiam, Pontificalium privilegium exercere nequeunt, illis permittitur, ut in ecclesiis totius terrarum orbis, impetrata Ordinariorum venia, ac Praesulum ecclesiarum exemptarum consensu, Pontificalia agant cum ritu atque ornamentis nn. 27, 28, 29 recensitis. Insuper, licet aliquis ex ipsis inter Praelatos nondum fuerit adscriptus, Palmatoria semper, etiam in privatis Missis uti poterit.

34. - Recensita hactenus privilegia illa sunt quibus dumtaxat Protonotarii Apostolici Supranumerarii fruuntur. Verum, quum eadem collective coetui Canonicorum conferantur, Canonici ipsi, tamquam singuli, iis uti nequibunt, nisi Praelati Urbani fuerint nominati et antea suae ad Canonicatum vel Dignitatem promotionis et auspicatae iam possessionis, atque inter Praelatos aggregationis, ut num. 14 dicitur, testimonium Collegio Protonotariorum Participantium exhibuerint; coram ipsius Collegii Decano, vel per se vel per legitimum procuratorem, Fidei professionem et fidelitatis iusiurandum de more praestiterint, ac de his postea, exhibito documento, proprium Ordinarium certiorem fecerint. Quibus expletis, eorum nomen in sylloge Protonotariorum Apostolicorum recensebitur.

35. - Canonici ecclesiarum extra Urbem, qui ante Nostri huius documenti Motu Proprio editi publicationem, privilegia Protonotariorum, una cum Canonicatu, sunt assequuti, ab expeditione Brevis, de quo supra, num. 14, dispensatur; iusiurandum tamen fidelitatis coram Ordinario suo praestabunt infra duos menses.

36. - Collegialiter tamquam Canonici pontificalibus functionibus, iuxta Caeremoniale Episcoporum, sacris vestibus induti adsistentes non alia Mitra utantur, quam simplici, nec unquam hoc et ceteris fruantur Protonotariorum insignibus et privilegiis extra propriam ecclesiam, nisi in diplomate concessionis aliter habeatur. Canonicus tamen, qui forte ad ordinem saltem Subdiaconatus non sit promotus, neque in choro cum aliis Mitra unquam utatur. In functionibus autem praedictis inservientem de Mitra non habebunt, prout in Pontificalibus uni Celebranti competit. Qui in Missa solemni Diaconi, Subdiaconi aut Presbyteri assistentis munus agunt, dum Dignitas, vel Canonicus, aut alter Privilegiarius pontificaliter celebrant, Mitra non utentur; quam tamen adhibere poterunt Episcopo solemniter celebrante, ut dictum est de collegialiter adsistentibus quo in casu, quum ministrant, aut cum Episcopo operantur, maneant detecto capite.

37. - Protonotarius Supranumerarius defunctus efferri aut tumulari cum Mitra non poterit, neque haec eius feretro imponi.

In **Austria** ut legatorum coetus consulatur quoties de rebus commune bonum attingentibus cum Hungaria agatur, sollemniter declaratum.

In **Borussia** Hammerstein dynasta vita functo, civitatis negotiis regendis delectus est Bethmannus-Hollwegius. Rogatio legis de fodinis oblata.

In **Dania** lex adprobata de variis poenis corporalibus ab crimina punienda adhibendi.

In **Gallia** acribus disputationibus de rebus ecclesiasticis a civilibus seiungendis iuxta gubernii proposita disceptatur: pro rei publice vero moderatoribus adhuc victoria stetit.

In **Graecia** aditiali regis oratione, in qua propositum apertum est circa rei civilis administrationem innovandam, coetus sessiones resumptae.

In **Hungaria** nondum administrorum novum collegium compositum.

In **Italia** novum administrorum collegium delectum, cui Alexander Fortis praeesset. Rationes impensarum ad trutinam vocatae, lataque lex de ferriviis civitati redimendis.

In **Lusitania** regia oratio ad coetus sessiones his diebus inchoandas consilia gubernii aperuit circa rei civilis instaurationem.

PER ORBEM.

MEMORANDA ob gravitatem miseriarum, quae post hominum memoriam inter maxima sunt recensenda, **Indorum fata** ineunte Aprili mense fuere. Eorum enim urbes antiquissimas pariterque venustissimas Lahorium, Simlar, Madrasa, Calcutta, Sultampur, Palampur, Kangradum aliasque centum una cum pagis et oppidis quae late eas cingunt, copiis opimas civibusque frequentes **terraemotus** ingens repente una simul die quassavit.

Quae populorum clades, quae aedium templorumque ruinae inde parta sunt ecquis dinumeret? In volumina historia tot miseriarum, quum singillatim enarrata fuerit, excrescet. Ubi antea iucundae urbes, floridis hortulis decorae, media in feracissima regione splendebant, ibi hodie solum ruinae obruunt, oppressique cives suis sub domibus exstincti iacent.

Eorum iam dinumerata misera capita sunt ubique; atque heic ad decem millia, alibi ad viginti millia excreverunt, etsi non omnia hactenus computari fas fuerit. Tanto infortunio sarciendo si Anglorum ipsae divitiae impares diiudicantur, quanto magis erunt privatorum opes et auxilia? Attamen iam notum est Anglos magistratus omni ope incumbere ut quae per iram Vulcani disiecta sunt et prostrata, dum latius liceat, reficiantur.

❀

Ex Asia si in Africam transierimus **pestiferae luis tropaea** inveniemus.

Vastavit haec praesertim arabica litora et maria; nam Arabes illi qui quotannis variis ex litoribus Mecam versus sacram urbem instructa pompa peregrinantur, contagii luem secum ab una in aliam regionem deferunt et propagant. Quamquam maximam cladem Februario mense occidente Arabes incolae luxerunt, eamque paullatim, maturante vere, imminutam viderunt et perdomitam. Decrescente autem morbi vi dinumeratae sunt hominum vitae, quas pessimum flagellum absumpsit, easque ad bis millia excrevisse patuit: licet Arabum reguli, humanitatis tandem legibus obsequentes, cautelas omnes non neglexerint, quas Venetianus olim medicorum coetus hosce ad morbos curandos suasit. Multa itaque incolarum millia pretiosa lympha regenerata sunt, quae ab Haskinio doctore nomen obtinuit, atque, advocati late ex Indorum litoribus, medici atque valetudinarii custodes morbo affectis adstiterunt.

Eadem lues Chilensem quoque rempublicam tametsi minus aggressa, Iquique ex urbe ad Valparaisum progressa est, dum Pisaguanum portum, Tarapaca in provincia, miseri incolae contagii metu exterriti derelinquunt.

❀

Comitantur haec aliae caedes, ubique ex **aquis aut aëre sequutae**. Brocktonii in Anglia ad opificium chalybica cavea ad aërem fovendum repente disiecta, sexaginta opifices vita privavit. Noirchini et Drenkowae in carboniferis fodinis pessimus aër *grisou* incensus est atque operariorum manipulos obruit vel suffocavit.

At pessimum infortunium Matriti contigit. Ibi enim quum ad reficiendam maximam cisternam opifices multi adlaborarent, aquarum erosione repente disiectis muris qui lympham continebant, confractum omne aedificium est. Hinc et inde delabentes parietes, occidentes muri, tectaque perrupta opifices oppresserunt. Sed maiorem cladem ipsae pararunt aquae, quae stratas parietes superantes, ruinas ipsas et reliqua opificia, et circumstantes domus late inundarunt ac demerserunt. Victimae tantae ruinae quinquaginta et amplius recognitae sunt; accepta vero pecuniae detrimenta ingentissima. Hisce autem quasi non esset satis, accesserunt per vias **operariorum tumultus** et seditiones, quos vix compescere armata manu datum est. Sed Matritensium pietas melius innotuit qua die miseris opificibus iusta funebria solemnissima pompa sunt celebrata, cuius ad ossa innumerabiles coronas floridas unusquisque civium ordo attulit.

❀

Ea inter Alfonsus rex, plaudentibus subditis, Valentinensem versus urbem iter fecit, quam lustraret. Urbem igitur obequitans et militibus septus ingressus est, atque ad maximum statim templum perrexit, ubi Ambrosianus hymnus est decantatus. Deinde ad praefecti praetorium progressus, ibi domicilium ad aliquot dies posuit.

Paulo longius Anglorum rex et regina Palmensem portum tenebant, urbemque late collustrabant. Simul Vilhelmus Caesar, postquam Mauritana litora vidit et Palepolitanum portum, ad Siculos descendit, ubi Taorminam urbem eiusque Graecas ruinas cum uxore et liberis reviseret. Samnitium denique italicus dux Alexandriam tenuit, ibique Italos colonos salutavit.

❀

Sed eius iam pristinae gloriae aemulus consurgit dux Aurelianensis, qui proximo mense ad **articum polum** et ipse proficiscetur; *Belgica* iterum instructa ad rem navi, quam iam Nansenius conscendit. De Gelach Gallus turmae praeerit ex Norvegis nautis instructae: doctores et comites ducis Galli pariter. Hoc ritu glaciei regionem versus novissimi hi proficiscentur.

IOCI.

Clarorum virorum apophthegmata.

Equiso quidam interrogatus quid maxime saginaret equum: - « Oculus - inquit - regis ». Sensit ille equum optime curari si dominus frequenter adsit; quod idem vult celebre illud: Frons occipitio prior est.

⚜

Catulus Philippo oratori dicenti: - « Quid latras? » - « Furem video » respondit, notans hominis rapacitatem.

AENIGMATA

A FR. PALATA PROPOSITA.

I.

Ripae sum margo. Mutatur si mihi paullum
finis, do graeco nomina calceolo.

II.

Pulvis sum, quem serra creat stridensque terebra.
Inseritur mihi rho? Parvum designo barathrum.

Ex sociis, qui utriusque aenigmatis interpretationem ad Commentarii moderatorem miserint intra menses duos, unus, sortitus, gratis accipiet PETRI ANGELINI opus, cui titulus:

DE POETIS ET NUMERIS LATINIS.

Aenigmata an. VIII, n. II proposita his respondent:

1) Iris, Irus; 2) Sapo, Sapor.

Ea rite soluta miserunt:

Ioan. Giambonini, *Pollegio.* — Abunt. Ballerini, *Novocomo.* — Zwirzina par., *Lohnau.* — Iac. Cemezar, *Costabona.* — Cam. Straschill O. F. M., *Villaco.* — Andr. Pápay, *Pruzsina.* — D. Le Provost, *Briocen.* — Ioan. Cantono Ceva marchio, *Vercellis.* — Guil. Schenz, *Ratisbona.* — Fr. Lang, *S. Martino.* — I. A. C. Oudemans, *Traiecto ad Rhenum.* — St. Lavinski, *Niemyslov.* — Nic. Malyniak, *Kraciczyn.* — Lad Lud. Podobinski, *Bochnia.* — Alex. P. Gest, *Lambertville.* — Fr. Dostal, *Nechanice.* — Em. Gschwind, *Praga.* — Car. Stegmüller, *Sabaria.* — Am. Robert, *Marieville.* — Ioan. Galbiati, *Mediolano.* — Disc. Gram. Sup. Coll. S. Michaelis, *Bruxellis.* — Alois. Berthé, *Nicea ad Varum.* — Mich. Vidal, *Palma in insula Maiorica.* — Alois. Cappelli, *Senis.* — Collegium Scholarum Piarum, *Stella.* — Princ. Gordon, *Mancunio.* — Felix Dacomo, *Alba.* — Call. Amalberti, *Albio Intemelio.* — Aug. Paul, *Brasovia.* — Seminarium Vicense — Ferd. Ferrari, *Guastalla.* — Ios. Bok S. I., *Staraviesia.*

Sortitus est praemium:

IOANNES GIAMBONINI,

ad quem missa est I. B. FRANCESIA comoedia latinis versibus scripta, cui titulus:

SATURIO.

LIBRI RECENS DONO ACCEPTI.

DR. CH. COLOMBO. **Manuel du Latin Commercial.** — Lutetiae Paris. edid. P. Lethielleux, MDCCCCV. (Ven. lib. 1).

SALVATORE M. BRANDI S. I. **I Cardinali di S. R. Chiesa nel diritto pubblico Italiano.** Note giuridiche. — Romae edid. comment. *La Civiltà Cattolica*, MDCCCCV. (Ven. lib. 1).

PAUL SABATIER. **Examen de quelques travaux récents sur les Opuscules de Saint François.** — Lutetiae Parisiorum edid. Fischbacher, MDCCCCIV. (Ven. lib. 2,25).

Lateinisches Etymologisches Wörterbuch von DR. A. WALDE. Lieferung I. — Heidelbergae edid. Carolus Winter's, MDCCCCV. (Ven. m. 1,25).

AVV. RAFFAELE LIOY. **Che cosa sia il " dies incertus ".** — Neapoli ex off. Sangiovanni, MDCCCCIV. (Ven. lib. 1).

De duobus Persii codicibus qui inter ceteros Laurentianae bibliothecae servantur scripsit F. RAMORINUS. - Florentiae edid. B. Seeber, MDCCCCIV.

G. B. BELLISSIMA. **Gli scritti latini editi ed inediti di Alessandro Manzoni commentati.** — Augustae Taurin. apud N. Bertolero, MCMIII.

Questioni politico-religiose. Osservazioni di un PRELATO ROMANO. — Romae, ex off. Forzani et Soc., MCMV.

Sponsor: IOANNES BAPTISTA CIAMPI, iurisperitus.

ROMAE — Ex officina *Pacis* Phil. Cuggiani.

ulla horum omnino parte, subsuto aut ornamento alterius coloris.

65. - Extra Urbem, praesente Summo Pontefice, descripto habitu indui possunt, si hic tamquam chorale insigne concessus sit, vel si quis uti Vicarius adfuerit.

66. - Habitu praelatitio induti, omnibus Clericis, Presbyteris, etiam Canonicis. singulatim sumptis, praeferantur, non vero Canonicis, etiam Collegiatarum, collegialiter convenientibus, neque Vicariis Generalibus et Capitularibus, aut Superioribus Generalibus Ordinum Regularium, et Abbatibus, ac Praelatis Romanae Curiae; non genuflectunt ad Crucem vel ad Episcopum, sed tantum se inclinant, ac duplici ductu thurificantur.

67. - Super habitu quotidiano, occasione solemnis conventus, audientiae et similium, etiam Romae et coram Summo Pontifice, zonam tantum sericam nigram, cum laciniis item nigris, gestare poterunt, cum pileo chordulis ac floccis nigris ornato.

68. - Propriis insignibus, seu stemmatibus, pileum imponere valeant, sed nigrum tantummodo, cum lemniscis et sex hinc sex inde flocculis pendentibus, item ex integro nigris.

69. - Si quis Protonotarius Titularis, Canonicatus aut Dignitatis ratione, choro intersit, circa habitum se gerat iuxta normas Protonotariis *ad instar* constitutas, num. 52, vestis colore excepto.

70. - Sacris operantes, a simplicibus Sacerdotibus minime differant; attamen extra Urbem in Missis et Vesperis solemnibus, pariterque in Missis lectis aliisque functionibus solemnius aliquando celebrandis, Palmatoria tantum ipsis utenda conceditur, excluso Canone aliave pontificali supellectili.

71. - Quod pertinet ad acta in causis Beatificationis et Canonizationis, et ad passivam electionem in Conservatores ac cetera, iisdem iuribus gaudent, quibus fruuntur Protonotarii Supranumerarii, uti nn. 23 et 24 supra dictum est.

72. - Beneficia eorum qui, tamquam privatae personae, Protonotariatum Titularem assequuti sunt, non vero qui ratione Vicariatus, Canonicatus sive Dignitatis eodem gaudent, ab Apostolica tantum Sede conferuntur.

73. - Noverint autem, se, licet forte plures una simul, non tamquam unius ecclesiae Canonici, sed tamquam Protonotarii, conveniant, non ideo Collegium constituere.

74. - Tandem qui Protonotariatu Apostolico honorario donati sunt, tamquam privatae personae, titulo, honoribus et privilegiis Protonotariatus uti nequeunt, nisi antea diploma suae nominationis Collegio Protonotariorum Partecipantium exhibuerint, Fideique professionem, ac fidelitatis iusiurandum coram Ordinario, aut alio viro in ecclesiastica dignitate constituto emiserint. Qui vero ob Canonicatum, Dignitatem, aut Vicariatum, eo potiti fuerint, nisi idem praestiterint, memoratis honoribus et privilegiis, quae superius recensentur, tantummodo intra propriae dioecesis limites uti poterunt.

75. — Qui secus facere, aliisque, praeter descripta, privilegiis uti praesumpserint, si ab Ordinario semel et bis admoniti non paruerint, eo ipso honore et iuribus Protonotarii privatos se sciant: quod si Protonotariatum, tanquam privata persona adepti sint, etiam titulo.

76. — Vicarii Generales vel Capitulares, itemque Dignitates et Canonici nomine atque honoribus Protonotariatus titularis gaudentes, si, quavis ex causa, a munere, Dignitate aut Canonicatu cessent, eo ipso, titulo, honoribus et iuribus ipsius Protonotariatus excident.

(Ad proximum numerum).

DIARIUM VATICANUM.

(Die XXI mens. Martii - d. XX mens. Apr. MDCCCCV).

Coram SSmo admissiones.

Praeter Purpuratos Patres, Urbanos Antistites aliosque viros, qui sui cuiusque muneris gratia Pontificem de more adiverunt, peculiari nota digni sunt iuxta admissionis diem: Legati omnium gentium apud Apostolicam Sedem ob diem Pontificis nominalem omina et vota offerentes; Lhotarius de Metternich princeps; S. Caroli Dux foemina; Alinconiensis dux; Gallorum atque Austriacorum manum qui Romam peregre petierunt; Meyer dynasta, Foederatarum Civitatum Nordicae Americae iam apud Italos, nunc apud Russos legatus; de Connaught dux Anglus eiusque familia; Robertus Parmensis dux cum uxore et filiabus; Paquet doctor, protonotarius apostolicus, catholici athenaei Lavalensis in Canada decanus; Paulus de Bernabé dynasta, Hispanorum ad Anglos legatus; Collegii Pii Latini-Americani alumni ab e̅mo Purpurato Patre Iosepho Vives y Tuto coram adducti; alumni Urbani Collegii de Propaganda fide.

Pontificiae electiones.

R̅mus d. Franciscus Zapletal, iam alter a Praeside ecclesiastici collegii Bohemici de Urbe, inter Protonotarios Apostolicos Supranumerarios ad instar participantium refertur.

Vita functi viri clariores.

Gravis annis Diakovar in urbe placide quievit Iosephus Georgius Strossmayer, episcopus Sirmien. et Bosnien, cuius apostolicam vitam his verbis complecti reapse possumus, quae suprema ab eo dicta feruntur: «Pro Deo ac patria omnia». Natus erat Eszek die IV mens. Febr. an. MDCCCXV; episcopus creatus die X mens. Maii an. MDCCCL.

Varia.

— Die XXVII mens. Martii sacrum consistorium habetur, in quo Pontifex e̅mum Patrem Purpuratum Franciscum Cassetta Episcopum Sabinen. edicit, pluresque episcopos eligit tum Italicarum tum exterarum dioecesum.

— Die XXVIII in hortis Vaticanis novo aedificio Lapurdensis templi ad instar exstructo, Pontifex, multo adstante populo, benedicit.

— Die XVII mens. Aprilis in Consistorii aula Pontifex sacra litat atque familiae suae addictos Sacra Synaxi reficit.

ANNALES.

Iaponicum bellum.

Quae vota in superiore numero edebamus, ut res in ultimi Orientis regionibus tot vitas hominum misere absumentes tandem aliquando componerentur, ea magno cum gaudio undique renovata vidimus; eoque magis spem concepimus fore ut honesta pax bello teterrimo succederet, quum a Rooseveltio audivimus, Foederatarum Civitatum Septentrionalis Americae praeside, eam Washingtonii cum Iaponiorum Gallorumque legatis agitari. At Russi ipsi rerum moderatores obstiterunt, qui in incoeptis manere declararunt, victoriamque sibi denique quovis modo paraturos. Quamquam huc usque longe abesse revera apparet: quae enim levia praelia his diebus facta sunt ut Chang-tu e locis Iaponii submoverentur incassum evasere; hostesque, parvis licet itineribus, in dies progrediuntur.

Magna quidem cum anxietate, dum scribimus, navalis pugna exspectatur, quum Russica classis ad Anambas insulas collecta sit, Iaponia contra hinc inde, prouti dictitant, divisa. Dictitant vero; certum enim hoc unum, Togo navarcham cum suis navibus iam a pluribus diebus mari sese commisisse neque ullam ultra de se notitiam dedisse. Quis autem Iaponii illius Ulixis consilia novit?

Russicae res.

Interea civiles Russorum res, quae ad tranquillitatem redire videbantur, speciem hanc destituerunt, haud multa fide administrorum collegio ad reformationes adhibito a populo habita, atque hinc tumultis excitatis, inde coniurationibus initis. Haec dum Caesar benevolus profecto sese monstrat iuxta populi petitiones, novo edito rescripto, ut unio paretur legatorum populi, qui consilia de populi participatione ad conficiendas leges aperiant.

Balkanici tumultus; Cretensis seditio.

Neque Russica una regio his diebus agitatur; ad Balkanicos enim montes Hellenica gens omnis generis afflictationibus obnoxia, ad ultionem surrexit atque ad facinora non minus quam aemulorum improbanda processit. Ita factum est ut Bulgarorum oppidum quoddam crudeliter igni traderetur, miserique incolae trucidarentur, ea incitatione parta, unde facile coniici liceret nova huiusmodi crimina iri patratum.

Cretensi autem in insula seditio, quae diu latuerat, palam exarsit ad unionem cum Graecia patria iterum procurandam. Decreto quod Georgius princeps, - qui in recenti apud exteras gentes itinere aperte vidit rerum civilium Europaearum moderatores unioni eidem obversari, - promulgavit ut arma deponerentur, incolae ad evertendas res nationibus qui tutelam insulae gerunt se promptos responderunt, vimque militiae, Italorum praesertim qui urbanis rebus advigilant, passim opposuerunt.

Regalia itinera; Gallorum sollicitudines.

Iter quod per Mediterraneum mare Guilelmus Caesar suscepit, necopinatae sollicitudinis causa Gallis fuit, ob visitationem Tingis urbis ab ipso peractam, orationemque habitam libero commercio in Mauritano regno faventem; eoque magis quod Mauritanorum imperator Gallorum legatum fecisset certiorem, se oblatas ab eo reformationes omnes excipere nequire, praesertim quum sibi esset voluntas pecunias mutuas sumendi ubicumque optimum putaret, easque ad bonum regionis suo nutu erogandi. Oblatae itaque de re rogationes tum in Gallorum tum in Borrussorum publico coetu legibus ferendis; at verbis tum Delcassé tum Boulowii administrorum sedati animi.

Ceterum pax est confirmata in conventu quem Neapoli Guilelmus ipse et Emmanuel, Italorum rex, habuerunt; pariterque in regiis itineribus quae Eduardus, Anglorum rex, per Europam et Alfonsus Hispanorum per regionem suam inierunt.

PUBLICI PER ORBEM COETUS

LEGIBUS FERENDIS.

In **Anglia** valde probatum foedus, quod Itali cum Mad-Mullah de Somalia sanxerunt. De renovando exercitu insuper agitatum, decretaque pecunia ad Indicum imperium tutandum.